

***Udea lutealis* (Hübner) in Nederland (Lepidoptera: Pyralidae)**

door

B. J. LEMPKE

Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Amsterdam

ABSTRACT. — *Udea lutealis* (Hübner) in the Netherlands (Lepidoptera: Pyralidae). So far the following captures of the species in the Netherlands are known: 1 in 1964, 1 in 1966, 2 in 1980, 1 in 1981, 30 in 1982, 6 in 1983. The status of the species in the Dutch fauna is not yet clear.

Udea lutealis. ♂, Colmont, 17.VII.1982; links bovenkant, rechts onderkant.
Ruim 2×. Foto J. Huisenga.

In het trekvlinderverslag over 1982 vermeldde ik één exemplaar van *Udea lutealis* (1983). In het verslag over 1983 stond een totaal van zes exemplaren met de bijvoeging dat dit belangrijk minder was dan het totaal van 1982. Dit vereist wel enige toelichting, daar zes nu eenmaal niet minder is dan één. Nadat het verslag over 1982 verschenen was ontving ik namelijk van verschillende verzamelaars bericht, dat ook zij dat jaar de soort gevangen hadden. Daardoor ontstond een heel ander beeld over het voorkomen van *lutealis* in 1982.

In Kuchlein & Gielis (1982) wordt vermeld, dat vijf exemplaren van vier verschillende vindplaatsen bekend waren. Daar het totale aantal al een jaar later belangrijk groter was, lijkt het me wel nuttig een gedetailleerd overzicht te geven van alles wat tot eind 1982 over de soort in Nederland bekend geworden was.

Het eerste exemplaar werd 4.VIII.1964 te Halfweg gevangen en werd door Helmers in 1965 correct als *Udea lutealis* vermeld. Het bevindt zich thans in de collectie van het Instituut voor Taxonomische Zoölogie (ITZ) te Amsterdam. Twee jaar later, op 29.VII.1966, ving G. Dijkstra een exemplaar in de eendenkooi bij Ternaard in het noorden van Friesland. Marion, die met de publikatie van zijn monografie over de Franse Pyraustinae nog lang niet tot *Udea* gevorderd was, determineerde de vlinder voor hem als *U. elutalis* Herrich-Schäffer. Geen wonder dat Dijkstra overtuigd was een nieuwe soort voor de fauna gevangen te hebben en hij publiceerde hem ook als zodanig (1968). Bij controle bleek later echter dat ook dit exemplaar een *lutealis* was.

Het duurde tot 1980 vóór de soort weer aangetroffen werd. Toen ving J. Wolschrijn in augustus twee exemplaren te Heerde. Ook in 1981 was de vlinder aanwezig: op 12.VIII werd er één te Eygelshoven gevangen (opgave van J. Kuchlein). En daarna kwam dan 1982, toen zoveel exemplaren gevangen bleken te zijn, dat het wel eens lange tijd het beste seizoen voor de soort zou kunnen blijven. Hieronder volgt nu de volledige lijst van waarnemingen in dat

jaar, inclusief dus de reeds door Langohr vermelde. Als geen aantal vermeld wordt, betreft het steeds één enkel exemplaar.

Ov.: Tweekelo, 7 en 17.VII (K. Huisman); Gdl.: Heerde, vier op 14.VII, één op 4.VIII (J. Wolschrijn); Eerbeek, 8.VIII (J. Snel); Lbg.: Mook, drie op 25.VI, één op 5.VIII (A. Cox); Bemelerberg, 21.VI (G. Langohr); Schinveld, twee op 3.VIII (A. Schreurs); Wrakelberg, 26.VII en 1.VIII (G. Langohr); Colmont, 17.VII (B. van Aartsen, in ITZ); Eys, zes op 3.VIII, twee op 12.VIII, Vijlen, twee op 2.VIII, Nijswiller, 10.VIII (alle A. Schreurs); Terziet, 25.VII (A. Cox); Simpelveld, 30.VII (G. Langohr).

Dat is dus een totaal van 31 exemplaren, waartegen de zes van 1983 wel erg afsteken. De data van de vangsten strekken zich uit over de periode van 21.VI-12.VIII, maar de meeste exemplaren (17) werden in VIII gevangen.

Het probleem is nu natuurlijk of *lutealis* voor onze fauna een migrant is dan wel een soort die bezig is zijn territorium uit te breiden. In beide gevallen rijst dan de vraag waar de dieren vandaan kwamen. En daarover is niets bekend. Gegevens over België waren niet te krijgen (W. de Prins, Antwerpen) en evenmin over het aangrenzende gebied van Duitsland (G. Swoboda, Leverkusen), daar hier nauwelijks enige belangstelling voor micro's is. Ook de literatuur maakt ons niet veel wijzer. Hannemann (1964) vermeldt voor Duitsland alleen de Harz. Grabe (1955) kende de soort niet uit het Ruhrgebied. Ook Heuser, Jöst & Roesler (1971) vermelden hem niet in hun zorgvuldige behandeling van de Pyraliden van de Pfalz. Van Deurs (1942) noemt *lutealis* een algemeen voorkomende vlinder in Denemarken op met gras begroeide plaatsen. Uit dit Deense gebied stammen ongetwijfeld de exemplaren die op enkele plaatsen in Sleeswijk-Holstein aangetroffen zijn (Albers, 1961). Dat de Nederlandse exemplaren hun oorsprong in het Deense areaal zouden hebben is uitgesloten. Zie slechts de ligging van de vindplaatsen in 1982! Zowel Meyrick [1928] als Beirne (1952, 1954) noemen *lutealis* een gewone soort in Groot-Brittannië en Ierland. Maar ook dit gebied kan niet de bron van herkomst van onze exemplaren zijn, daar van de 42 nu bekende er slechts één in ons kustgebied is aangetroffen. Marion, die in 1973 tot het genus *Udea* gevorderd was, zegt van *lutealis*: „France: régions montagneuses. Je l'ai trouvé commun dans les Hautes Alpes: Val Louise 1.100 m, Ailefroide 1.600 m. Régions montagneuses d'Europe, Caucase, Mongolie”.

Uit zo weinig nauwkeurige gegevens over het verspreidingsgebied van *lutealis* kan natuurlijk geen enkele conclusie getrokken worden over de herkomst van de Nederlandse exemplaren. Ik zou wel de verzamelaars van micro's willen verzoeken hun eventuele vangsten bij hun trekwaarnemingen te vermelden, zodat we het voorkomen van de soort hier te lande nauwkeurig kunnen volgen.

Tenslotte, daar de soort even genoemd werd, iets over *Udea elutalis* (Denis & Schiffermüller). Op de bovenzijde van de vleugels is er, afgezien van de kleur, geen doorgaand verschil met *lutealis*. De laatste is tweekleurig, de voorvleugels duidelijk geler dan de achtervleugels. Bij *elutalis* hebben beide vleugelparen dezelfde kleur. Bij Hübner (fig. 118, *Pyralis albidalis*) en Herrich-Schäffer (plaat 3, fig. 16) zijn voor- en achtervleugels zuiver wit, bij de kleine serie in ITZ zijn ze crèmekleurig. Een heel fraai verschil geeft Marion aan. Bij *lutealis* staat op de onderkant een, vooral op de voorvleugels, zeer duidelijke subterminale lijn, bij *elutalis* ontbreekt die of is zeer zwak. Zie zijn figuren 170 en 172 op pl. VI. Er zijn ook duidelijke verschillen bij beide seksen in de genitaliën. Voor afbeeldingen zie Hanneman en Marion.

In Duitsland komt de soort in hoofdzaak in het zuiden voor en dan nog lokaal (Herrich-Schäffer kende hem van Regensburg). Voor Frankrijk vermeldt Marion: „régions montagneuses, localisé et rare”. Vindplaatsen worden echter niet gegeven. Daarnaast noemt hij nog Midden- en Noord-Europa. Het laatste zal wel ontleend zijn aan de opgave van Rebel (1901): Letland, Finland, Lapland. Uit deze summiere opgave van de verbreiding is wel duidelijk, dat een vondst van *elutalis* in Nederland nauwelijks te verwachten is.

LITERATUUR

- Albers, H., 1960. Die Kleinschmetterlinge Hamburgs, Schleswig-Holsteins und des nördlichen Niedersachsens 1: Zünsler (Pyalidae). — *Verh. Ver. naturw. Heimatforsch. Hamburg* 34: 75-125.
- Beirne, B. P., 1952, 1954. *British Pyralid & Plume Moths*: 1-207, 189 fign, 16 pln. Frederick Warne & Co., Ltd. London, New York.
- Deurs, W. van, 1942. Sommerfugle VI Pyralider. — *Danmarks Fauna* 48: 1-115, 10 pln. (p. 101, 102).
- Dijkstra Hzn, G., 1968. Twee nieuwe Lepidoptera voor de Nederlandse fauna. — *Ent. Ber., Amst.* 28: 24.
- Grabe, A., 1955. Kleinschmetterlinge des Ruhrgebietes. — *Mitt. Ruhrlandmus. Stadt Essen* 177: I-XV, 1-159.
- Hannemann, H.-J., 1964. Kleinschmetterlinge oder Microlepidoptera II. Die Wickler (s. l.) (Cochylidae und Carposinidae) Die Zünslerartigen (Pyraloidea). — *Tierw. Dtl.* 50: I-VIII, 1-401, 296 + 11 fign, 22 pln.
- Helmers Jr., G., 1965. Mededelingen betreffende Pyralidae. — *Ent. Ber., Amst.* 25: 93-95.
- Herrich-Schäffer, G. J., 1847-1855. *Systematische Bearbeitung der Schmetterlinge von Europa* 4. *Die Zünsler und Wickler*: 1-288, pl. 1-59. G. J. Manz, Regensburg. (pl. 3, 1847; p. 40, 1848).
- Heuser, R., H. Jöst & R. Roesler, 1971. Die Lepidopterenfauna der Pfalz. A. Ssystematisch-chorologischer Teil, V. Die Zünsler. — *Mitt. Pollichia* [3] 18: 11-85.
- Hübner, J., 1796-1833. *Sammlung Europäischer Schmetterlinge*, VI. *Pyralidae*, pl. 1-32, 207 fign. Private ed. (fig. 118, 1796).
- Kuchlein, J. H. & C. Gielis, 1982. *Tabellen en verspreidingsatlas van de Nederlandse microlepidoptera* 2. *Pyralidae (tweede gedeelte), Pterophoridae*: 1-86, 119 fign, 212 kaarten. Landbouwhogeschool, Wageningen.
- Langohr, G. R., 1984. Nieuwe en minder gewone Lepidoptera voor de Nederlandse fauna. — *Ent. Ber., Amst.* 44: 97-100.
- Lempke, B. J., 1983. Trekvinders in 1982 (drieënveertigste jaarverslag) (Lepidoptera). — *Ent. Ber., Amst.* 43: 186-192.
- , 1984. Trekvinders in 1983 (vierenveertigste jaarverslag) (Lepidoptera). — *Ent. Ber., Amst.* 44: 177-183.
- Marion, H., 1973. Révision des Pyraustidae de France (suite). — *Alexandor* 8: 71-78, 129-136, pl. 6, O, Q. (p. 77 *lutealis*, p. 131 *elutalis*).
- Meyrick, E., [1928]. *A revised handbook of British Lepidoptera*: 1-914, fign. Watkins & Doncaster, London, New York.
- Rebel, H., 1901. *Microlepidoptera*. In O. Staudinger & H. Rebel, *Catalog der Lepidopteren des palaearktischen Faunengebietes*: I-XXX, 1-411, 1-368. R. Friedländer & Sohn, Berlin.

Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.

PERSONALIA

Op 19 oktober 1984 promoveerde ons lid J. A. Veenstra aan de Landbouwhogeschool te Wageningen op een proefschrift getiteld: "Immunocytochemical studies on peptidergic neurons in the Colorado potato beetle and some other insect species". Promotor was prof. dr. L. M. Schoonhoven, coreferent dr. H. Schooneveld.